ZPRÁVA S NÁMĚTY PRO REVIZI STANDARDŮ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

1. Úvod

Finanční vzdělávání v České republice je systematicky rozvíjeno od roku 2006. Jedním z cílů úkolu, který NÚV v roce 2012 řeší, je provést sběr námětů pro případnou revizi Standardů finanční gramotnosti (dále jen Standardy). Součástí úkolu je také mapování a propojování jinde realizovaných souvisejících aktivit. Úkol navazuje na úkol z roku 2011 Podpora problematických oblastí vzdělávání. Finanční gramotnost má mezi ostatními gramotnostmi zvláštní postavení, systém jejího rozvoje je vymezen v Národní strategii finančního vzdělávání[1] (akt. 2010), resp. v Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách[2] (akt. 2007).

2. Způsob řešení

V rámci řešitelského týmu NÚV[3] jako strategie sběru námětů pro případnou revizi Standardů finanční gramotnosti všech stupňů vzdělávání byla zvolena forma internetové diskuze s učiteli. K tomuto účelu bylo využito prostředí modulu **diskuze** Metodického portálu www.rvp.cz.

Cílem diskuze bylo získat zpětnou vazbu od učitelů, kteří Standardy zapracovávají do školních vzdělávacích programů (ŠVP) a kteří je realizují ve školní praxi. Konkrétně byl sledován záměr získat návrhy na změny obsahu a výsledků Standardů, dílčím cílem bylo získat i podněty ke struktuře celého Standardu či zařazení jednotlivých tematických celků. Standardy finanční gramotnosti jsou koncipovány v dikci rámcových vzdělávacích programů, a proto pro cílovou skupinu učitelů není problematické výsledky i obsah Standardů převzít a zakomponovat do ŠVP.

Diskuze byla otevřena 1. dubna 2012 s termínem ukončení 30. dubna 2012. Diskuzní fórum bylo otevřeno širokému spektru uživatelů. Zapojit se mohli nejen zástupci škol, ale i širší odborná veřejnost. Za tímto účelem proběhla na Metodickém portále kampaň s oslovením cílové skupiny. Na webových stránkách www.nuv.cz byly rovněž umístěny informace o spuštění diskuze ke Standardům finanční gramotnosti. Zároveň byli cíleně oslovováni na bázi osobních kontaktů také další experti, kteří mají s realizací finanční gramotnosti na školách zkušenosti. Byli osloveni zástupci panelu finanční gramotnosti, kteří s NÚV dlouhodobě spolupracují.
Po oficiálním ukončení diskuze řešitelský tým vzájemnou výměnu názorů diskutujících nepřerušil. Fórum je i nadále otevřeno zejména pro ty, kteří budou mít potřebu si názory vyměňovat i nadále.
Diskuze ke Standardům finanční gramotnosti je k dispozici na adrese http://diskuze.rvp.cz/viewforum.php?f=675.

[1] http://www.msmt.cz/vzdelavani/narodni-strategie-financniho-vzdelavani
[2] http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_finvzd_skoly_37168.html
[3] Řešitelský tým NÚV –Mgr. A. Hesová, Ing. L. Hula, Ing. Eva Rathouská Grmelová, RNDr. Eva Zelendová

Podněty a závěry z diskuze ke Standardům finanční gramotnosti jsou strukturovány do následujících okruhů:

- Kvantifikovatelné údaje
- Konkrétní náměty pro revizi Standardů finanční gramotnosti
  - návrhy na doplnění
  - návrhy na přeformulování
- Obecné komentáře k výuce finanční gramotnosti
  - praktický přístup ve vzdělávání
  - výchova a postoje
  - aprobovanost učitelů

Všechny tyto části jsou doplněny o komentáře řešitelského týmu.

3. Diskuze k finanční gramotnosti − kvantifikovatelné údaje

- souhrnný počet zobrazení: 2 408
- počet obecných návštěv diskuzního fóra: 1 170
- počet návštěv diskuzního fóra z jedinečných adres: 482
- průměrná doba setrvání účastníků ve fóru: 50 vteřin
- počet aktivních přispěvatelů: 10
- počet příspěvků od návštěvníků: 35
- souhrnný počet stáhnutí dokumentu Standardy finanční gramotnosti: 189
- nejvíce diskutované téma: obecné komentáře ke Standardu finanční gramotnosti

Příspěvky, které se v diskuzi objevily, můžeme rozdělit do dvou skupin. Na konkrétní náměty pro revizi Standardů finanční gramotnosti a na obecné komentáře k výuce finanční gramotnosti. Ty se přímo netýkají tématu diskuze, tedy revize Standardů, ale přinášejí cenné zkušenosti ze školní praxe. Před vlastním představením námětů je potřeba ale zmínit ten fakt, že mnoho přispěvatelů se vyjádřilo, že necítí potřebu Standardy finanční gramotnosti v tuto chvíli revidovat (např. „Standardy finanční gramotnosti není vhodné v současné době měnit, neboť byly vytvořeny na základě široké diskuse v rámci mezirezortní pracovní skupiny a jsou postupně implementovány do RVP a ŠVP“).

4. Konkrétní náměty pro revizi Standardů finanční gramotnosti

Náměty pro revizi Standardů finanční gramotnosti, které jsme během diskuze na Metodickém portále získali, jsou spíše doplňujícího charakteru a pro lepší přehlednost jsou níže uvedeny v tabulkách.

Obecně je možné konstatovat, že jsou Standardy v této fázi realizace kurikula vyhovující. Na jejich základě vznikají učebnice, metodické příručky a učební pomůcky, které jsou ve školách aktuálně využívány. Implementace Standardů do kurikula zatím nebyla souhrnně vyhodnocována. Náměty, které níže uvádíme, jsou podnětem k zamyšlení.

4.1 Návrhy na doplnění

- **Standardy by bylo možné doplnit o obecné vymezení pojetí a cílů finančního vzdělávání v rámci školního vzdělávání.** V rámci Národní strategie finančního vzdělávání se na finančním vzdělávání podílí celá řada subjektů, bylo by na místě jasně vymezit úlohu základních a středních škol v tomto činném systému.

Další návrhy na doplnění jsou zvýrazněny tučně a jsou tříděny dle stupně vzdělání a témat Standardu.

Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání
1. stupeň ZŠ
Peníze

Obsah	Výsledky
- banka jako správce peněz	**Doplnit: - popíše, jak rodiče získávají a spravují peníze**

2. stupeň ZŠ
Hospodaření domácnosti

Obsah	Výsledky
Přesun z 1. stupně do 2. stupně - **nárok na reklamaci**	*Výsledek vzdělávání není nutné navrhovat vzhledem k tomu, že problematika reklamací je na 2. stupni ZŠ řešena obsahem základních práv spotřebitele s výsledkem:* - *vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele*

Peníze

Obsah	Výsledky
- tvorba ceny	**Doplnit: - rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH) a klamavé nabídky**

Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání

Hospodaření domácnosti

Obsah	Výsledky
Doplnit: - osobní bankrot	**Doplnit: - popíše způsob řešení insolvence formou oddlužení**
Doplnit: - exekuce	**Doplnit: - vysvětlí, co je podstatou exekuce**
Doplnit: - nemovitosti	**Doplnit: - vysvětlí výhody a nevýhody nájemního bydlení oproti pořízení vlastní nemovitosti určené k bydlení**

Finanční produkty

Obsah	Výsledky
Finanční zprostředkování	**Doplnit: - na modelové situaci popíše, kdo může dělat zprostředkovatele a jakou odpovědnost má oslovená osoba, která podepisuje vybranou smlouvu.**

Komentář řešitelského týmu

Některé návrhy na doplnění Standardů jsou spíše drobného charakteru, viz doplnění do části Standardů 1. a 2. stupně. Text v ostatních odrážkách stojí za úvahu a případné doplnění Standardů.

Nejzásadnějším doplňkem je návrh na doplnění problematiky exekucí a osobního bankrotu a také doplnění o vymezení pojetí a cílů finančního vzdělávání v rámci školního vzdělávání. Návrh na doplnění problematiky exekucí a osobního bankrotu je však příliš zužující. V této oblasti jde o celou situaci předlužení a procesu vymáhání, kde exekuce a osobní bankrot stojí až na konci. Proto by případná úprava Standardu měla zasahovat tuto oblast komplexně.

4.2 Návrhy na přeformulování

Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání
2. stupeň ZŠ

- První obecnou připomínkou k přeformulování Standardů byl návrh: „Jak se nedostat do dluhů“ (příběh ručitele, rodiny s hypotékou apod.), dalším byl také návrh na přeformulování Standardů „lidským jazykem“ viz formulace v tabulkách níže.

Hospodaření domácnosti

Obsah	Výsledky
- Rozpočet domácnosti	**Doplnit: - Vysvětlí, jak se nedostat do dluhů**

Finanční produkty

Obsah	Výsledky
- Služby bank, aktivní a pasivní operace	- **Porovná** použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
- Produkty finančního trhu pro investování a pro získávání prostředků Námět na úpravu textu: Produkty investování jsou pro žáky	Na místo výsledku – „*uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)*“zařadit - **Vysvětlí, co dělat, když**

základních škol poměrně složité, možná by stačilo **uvést produkty spoření**	**dlužím peníze** Další doporučení místo tohoto výsledku: - ***uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)*** *Formulaci výše upravit, aby bylo zřejmé, že jsou i jiné možnosti, než řešit nedostatek finančních prostředků úvěrem (např. zvýšit příjmy).*
	Na místo formulace – *„uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky*“ - **Vysvětlí, co s ušetřenými penězi**

Komentář řešitelského týmu

Je třeba konstatovat, že výše uvedené návrhy na přeformulování jsou vesměs zužující, nepřesné či věcně nesprávné.
První návrh na dopracování se týká pojetí Standardů, které jsou zpracovány v obdobné dikci jako RVP. Zapracování Standardů do ŠVP je v kompetenci jednotlivých škol. Další návrhy jsou konkrétními věcnými návrhy, kterými se bude NÚV v dalším období zabývat, zejména v souvislosti s předpokládanou revizí kurikula, tak aby navrhované změny Standardů byly formulovány uceleně, věcně správně a v souladu s RVP.

5. Obecné komentáře k výuce finanční gramotnosti

Obecné komentáře k výuce finanční gramotnosti se týkají zejména chybějící návaznosti výuky na praktické vyučování. Některé další připomínky se dotýkají i mezipředmětových vztahů. Tyto komentáře mají spíše návaznost na výchovně vzdělávací cíle. Další komentáře se vztahují přímo k aprobovanosti učitelů, s čímž souvisí i výzva k zamyšlení nad možnými úpravami či změnami pregraduální přípravy učitelů. Níže uvedené diskuzní komentáře jsou kráceny.

5.1 Praktický přístup ve vzdělávání

- Při výuce jsem velmi často používala pořady typu „Aby dluhy nebolely“, „Krotitelé dluhů“ apod. Pořady jsme po zhlédnutí rozebírali a hledali, „kde se stala chyba“ a jak postupovat dále.
- Stále nám chybí návaznost na praxi. Nejvíce se mi osvědčilo, když studenti byli na exkurzi v Komerční bance, na finančním úřadě, na krajském soudu a všude jsme řešili jediné – PENÍZE, úvěry, daně, podepsané a nezaplacené směnky … to si snad budou pamatovat více než suché poučky z učebnice.
- Domnívám se, že mezipředmětové vazby (zejména s výukou občanské nauky, matematiky, ICT a ekonomických předmětů) a spojení s praxí pomůže s pochopením finanční gramotnosti na školách.

Komentář řešitelského týmu

Je možné konstatovat, že problematika finanční gramotnosti je nejlépe upevňována formou praktického nácviku dovedností. Řešitelský tým v NÚV souhlasí s prohlubováním této kompetence v praktické rovině, což je výzvou pro realizátory finančního vzdělávání a tvůrce učebnic, učebních pomůcek nebo výukových aplikací. Samotný obsah Standardu tyto připomínky zásadně neovlivňují.

5.2 Výchova a postoje

- Finanční gramotnost ano, ale jako prevenci před zadlužením tak velkým, že vám zbývá jenom osobní bankrot. Nebo jako prevenci k ožebračení firmami, které vám z kapes vytáhnou zbytečně moc těžce vydělaných peněz.
- Média a jejich vliv na osobní finance.
- Bez osobnostní a sociální výchovy bude finanční vzdělávání zcela bezcenné, ba možná nás to zavede do pekel. (poměrně častá připomínka veřejnosti)
- Základem finančního vzdělávání má být posilování autenticity dětí a schopností odepřít si další a další požitky. (kráceno)
- Finanční produkty (SŠ) - nedostatek finančních prostředků – *„vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu“* Tuto formulaci upravit tak, aby bylo zřejmé, že jsou i jiné možnosti, než řešit nedostatek finančních prostředků úvěrem.
- Hodiny finanční gramotnosti by měly vést žáky k vědomému zmenšování množství nakoupené „potřebné“ věci k uspokojení „potřeb“, ve skutečnosti provokovaného pudu nakupovat. (kráceno)
- Pevnějšímu finančnímu vzdělání pomůže učení praktickým návykům, zorientování se v problematice, sběr informací, porozumění komunikačním záměrům lidí v dialogu, včetně obchodního jednání, vedení žáků k samostatnému studiu a rozhodování pouze na základě dalších sehnaných a prověřených informací.
- Daleko důležitější než popisy různých finančních produktů je prostě nutné naučit žáky, aby se nenechali tak snadno „zblbnout“. A možná z toho důvodu je nejdůležitější mediální výchova a osobnostní a sociální výchova než zde popsaná „finanční gramotnost“.

Komentář řešitelského týmu

Konstatujeme, že v současné době média velmi ovlivňují názory veřejnosti. Je žádoucí propojovat problematiku finanční gramotnosti s mediální gramotností. Domníváme se, že v procesu vzdělávání je třeba aktivně působit zejména v oblasti rozvoje kompetencí žáků, jak efektivně hospodařit s vlastními finančními prostředky s důrazem na členění portfolia příjmů a výdajů rodiny či jednotlivce.

5.3 Aprobovanost učitelů

- Není požadavek, aby finanční gramotnost vyučovali současní učitelé od základu pochybný? Jejich finanční gramotnost je přeci téměř nulová!
- Jediné, s čím nesouhlasím, je zpochybnění finančního vzdělávání vtažením finančníků, ekonomů do vzdělávání. Jejich roli považuji za nezastupitelnou. Mimo jiné i proto, že naprostá většina pedagogů neprošla finančním vzděláváním, nedisponuje tedy

dostatečnou odbornou erudicí. Na kurzech dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP), kterých se zúčastním, jsou odborné vstupy těchto lidí velmi pozitivně hodnoceny. Rozhodně nedochází k tomu, že by byl někdo tlačen k (nad)spotřebě, jakožto modle všeho. (častá připomínka)

Komentář řešitelského týmu

V současné době, kdy je dokončena kurikulární reforma na školách, se jeví jako nutnost pokračovat v kvalitní přípravě budoucích, ale i současných učitelů v rámci DVPP, kteří pak budou sami finančně gramotní a budou moci efektivně prohlubovat kompetence žáků v oblasti finančního vzdělávání.

6. Komentáře panelistů ke Standardům finanční gramotnosti

Do této zprávy zařazujeme také shrnující připomínky členů odborného panelu Finanční gramotnost[4], které nebyly součástí diskuse.

Všichni členové odborného panelu NÚV se shodují v tom, že není nutné Standardy v tuto chvíli měnit, neboť byly vytvořeny na základě široké diskuse v rámci Meziresortní pracovní skupiny složené ze zástupců MF, MPO a MŠMT. Byla vymezena obecná definice finanční gramotnosti a vytyčen obecný cíl finančního vzdělávání – zvýšit úroveň finanční gramotnosti obyvatelstva v ČR. Na základě Standardů je finanční vzdělávání implementováno do výuky na jednotlivých školách a výsledky této implementace zatím nebyly souhrnně analyzovány ani následně vyhodnocovány.

Jednou z dalších skutečností je, že v současné době probíhá revize RVP ZV a pokud by změna Standardů byla provedena nyní, RVP ZV by bylo nutné opět revidovat.

Z pohledu panelistů je však důležité doplnit Standardy finanční gramotnosti o obecné vymezení pojetí a cílů finančního vzdělávání v rámci školního vzdělávání. Panelisté svůj návrh odůvodňují také tím, že podle Národní strategie finančního vzdělávání se na finančním vzdělávání podílí celá řada subjektů a bylo by tedy na místě jasně vymezit úlohu základních a středních škol v tomto členitém systému.

Standardy jsou formulovány dostatečně obecně a přitom uceleně, takže zachycují všechny oblasti života občana, se kterými se z hlediska financí může setkat. Také zachycují i možné změny, např. změnu důchodového pojištění, která spadá pod obsah v části Finanční produkty.

Další aktivity v oblasti podpory rozvoje finančního vzdělávání je vhodné napřít především do objasňování toho, co jednotlivé části Standardu znamenají, a také do metodiky finančního vzdělávání.

Komentář řešitelského týmu:

Zásadní myšlenkou, která vyplynula jak z diskuse, tak i z vyjádření panelistů, kterou se řešitelský tým bude jednoznačně zabývat, je fakt, že dosud nebyly formulovány cíle a pojetí finančního vzdělávání v kurikulárních dokumentech. Tyto cíle jsou však vytyčeny v Národní strategii finančního vzdělávání (2010) a v dokumentu - Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (2007). Řešitelský tým považuje za účelné tyto cíle i pojetí finančního vzdělávání zakomponovat do rámcových vzdělávacích programů v době, kdy proběhnou první revize těchto dokumentů tak, aby ve všech kurikulárních

[4] Složení členů odborného panelu Finanční gramotnosti: Mgr. Ivana Brožová; Doc. RNDr. Oldřich Odvárko, DrSc.; Ing. Petr Klínský, RNDr. Jarmila Robová, Mgr. Jitka Strupková, Mgr. Jana Šváchová, PhDr. Milena Tichá, Ing. Martin Slaný

dokumentech byly pojetí i cíle finančního vydělávávání nastaveny jednotně a v souladu se Standardem finanční gramotnosti.
Z realizované diskuze i z vyjádření jednotlivých panelistů celkově vyplývá, že námětů pro revizi Standardu je poměrně málo. Současné Standardy finanční gramotnosti jsou pedagogickou veřejností přijímány a aktuálně není vyjadřována výrazná potřeba Standardy měnit. Může to být i tím, že pro mnohé učitele jsou Standardy stále novinkou, kterou teprve zavádějí do praxe. **Vzhledem k realizaci kurikulární reformy ve školách a vzhledem k připravovaným revizím rámcových vzdělávacích programů doporučujeme Standardy finanční gramotnosti revidovat nejdříve po proběhnutí vzdělávacího cyklu podle právě upravovaného RVP ZV**.

7. ZÁVĚR

Bylo by vhodné doplnit Standardy finanční gramotnosti o obecné vymezení pojetí a cílů finančního vzdělávání v rámci školního vzdělávání. Dalším výrazným podnětem je potřeba orientovat finanční vzdělávání především na rozvoj praktických dovedností. Tyto podněty se stanou východiskem pro přípravu navazujícího úkolu k podpoře finanční gramotnosti.

Z diskuze k revizi Standardů finanční gramotnosti vyplývá to, že učitelé potřebují především systematickou metodickou podporu**.** Inspirací pro učitele mohou být aktuálně zveřejněná Metodická doporučení po výuku finanční gramotnosti. Další formou metodické podpory pak mohou být příklady dobré praxe.

Zpráva s náměty pro revizi Standardů finanční gramotnosti bude zveřejněna na Metodickém portále www.rvp.cz jako článek a bude dostupná také v digifoliu Finanční gramotnost (viz http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2939).

Po pečlivém prostudování všech komentářů, návrhů a připomínek doporučujeme Standardy finanční gramotnosti zatím neupravovat.

Zpracovala: Ing. Eva Rathouská Grmelová za přispění členů řešitelského týmu NÚV, dne 4. července 2012